

Същност, поява и развитие на стопанската отчетност

1. Същност – за да осигури съществуването си, човек трябва да задоволи своите потребности, които са субективно и движещия мотив за всяка човешка дейност. Може да се каже, че основата на човешкото съществуване е производството на материални блага. Стопанската дейност трябва да протича по най-рационалния и ефективен начин, това налага нейното системно наблюдение, изучаване и направляване. В хода на развитието на стопанския живот на хората и на неговото управление се появява стопанската отчетност.

Стопанската отчетност е човешка дейност свързана с наблюдаването, количественото измерване и качествено характеризиране на стопански факти, явления и събития с цел тяхното ефективно управление.

2. Поява – възниква на базата на общественото разделение на труда и е ориентирана към информационното осигуряване на стопанското управление.

3. Етапи в развитието на стопанската отчетност

v *Първи етап* – е свързан с най-стария стадий и е реализиран в Египет, Финикия, Вавилон, Индия, Китай, Централна Америка. Характерно за него са примитивните средства за водене на отчетност – въжета, възли, нарязани по дървета

v *Втори етап* - е в епохата на класическата древност. Оформят се първите отчетни длъжности изпълнявани от специално облъчени лица – нукрарии (държавни касиери), полети (отчетници на държавното съкровище), логисти (ревизори), клестори (събирачи на данъци).

v *Трети етап* – обхваща средните векове. Успоредно с общественото развитие се извършват и промени в системата на финансовата отчетност. На мястото на римските

цифрис се настаняват арабските, с което се създава възможност за по-точно количествено изразяване на стопанските факти, явления и процеси.

v *Четвърти етап*- свързан с научно-техническата революция завършила в края на 19 и началото на 20 век.

Отчетни измерители – Видове и приложение

1. *Същност* – Мерни величини за количествено измерване на стопански факти, явления и процеси.

До началото на 19в. Различните страни са използвали различни мерни величини, след което е въведена световна метрична система. В България тази система започва да се прилага от януари 1889г.

2. *Видове отчетни измерители*

v *Натурални* – измерват числената характеристика на отчетните обекти в натурални количествени единици. Натуралните измерители имат голямо приложение в стопанската отчетност, поради това, че стопанските обекти се индивидуализират строго и метрифицират точно. Те имат 2 недостатъка:

- Не всички обекти на отчитане имат натурално веществен характер и следователно не всички могат да бъдат измерени количествено с помощта на натуралните измерители – парични средства, капитал .

- Свеждат се до невъзможността да се получи обобщена количествена характеристика на обекти с разнородна форма. Това изключва възможността да се даде количествена представа на неговото имущество

v *Трудови* – характеризира обектите на стопанска отчетност чрез количеството вложен труд за определено време. Значението

на този измерител е свързано с определяне на трудовите разходи.

v Стойностен – наричан също универсален, защото посредством с него могат да се измерват почти всички обекти подлежащи на отчитане. Неговото използване е обективно необходимо, защото е свързано с действието на закона за стойността.

В стопанската отчетност се използват успоредно и 3-те измерителя. Те взаимно се допълват, за да характеризират количествено и качествено обектите.

Клонове на стопанската отчетност

1. Оперативно техническа отчетност – най-късно оформилия се клон в края на 19в. И началото на 20в. Причина е бурното развитие на обществения живот и необходимостта от информация за регулиране на някои стопански събития и процеси. Оперативно техническа отчетност е ориентирана към отделно избрани събития, то ест тя е изборна отчетност и няма всеобхватен характер. При Оперативно техническа отчетност информацията се обхваща още в момента на възникване и се използва веднага. Показателите на тази отчетност имат краткотраен характер. Сведенията могат да се предават усно, по телефон, електронна поща. Показателите имат приблизително ориентировъчен характер и слуят за вземане на оперативни управленски решения.

Използват се и трите вида отчетни измерители, но предимство имат натуралните. *Оперативно техническа отчетност няма собствена методология*

2. Статистическа отчетност - този клон на стопанската отчетност се оформя през 17в., статистическата отчетност наблюдава и изучава стопанските явления с подчертан еднороден, масов и обществен характер. Целта е да се разкрият закономерностите и тенденциите в развитието им, за да може да се насочвар в желаната посока.

Статистическата отчетност е избирателна отчетност, Тя има много широк обхват.

Посредством нея се изучават производителността на труда, стокообработката, потреблението на глава от населението, раждаемост, доходи, брой на заетите и др.

Статистическата отчетност разполага със собствена докоментална основа, но широко използва и тази на счетоводството. Статистическата отчетност използва и трите вида отчетни измерители .

Тази отчетност има собствена методология, която включва различни методи и технически начини като групировка, сводка, средни величини, индекси и др.

В рамките на страната има специален институт НСИ, който осъществява методологическото ръководство на статистическата отчетност.

3. Счетоводна отчетност – най-рано обособилия се клон в системата на стоп.отчетност. Счетоводството възниква най-напред като практическа стопанска дейност през 9в. Първоначално било използвано в неговия прост оригинален вид извесно като *камерално счетоводство*

. приблизително през 11в. Се появява същинското счетоводство, което се гради на принципа на действителността при отразяване на стоп.операции, то се нарича второстепенно счетоводство, записване или диплография. На определен етап от развитието на счетоводството се оформя о счетоводната теория.

В България счетоводството е пренесено от Добровнишката и Цариградската школа. Първата книга по счетоводство на бг, език е на братя Караминкови „Диплография” .

Пътното търговско училище е България , в което е започнало изучаването на счетоводство е Търговската гимназия в Свищов.

Специфични черти:

- v Задължително използване на парочни измерител

- v Задължително докометиране, обоснователност

- v Подчертана индивидуалност на получаваната информация

- v Счетоводството има специфична методика за обхващане, предаване и преобразуване на отделните информационни съвкупности

- v Функционална обособеност

И трите клона се използват едновременно в нашата фирма.

Нормативна регламентация на

счетоводството в България

Съгласно законодателството у нас счетоводството се осъществява в рамките на предприятията, (юридически лица, които не са търговци; физически лица съгласно търговския закон, не ферсонализирани дружества и чуждестранни лица осъществяващи търговска дейност в България)

Във всяко предприятие счетоводството получава завършен вид. Отчетният период съвпада с календарната година.

Счетоводната отчетност има отделна нормативна регламентация. – Закон за счетоводството, международните и национални стандарти и примерен национално сметков план. При организиране на счетоводството в предприятието се взема в предвид и постановките на нормативни актове с по-общ характер – Търговски закон, Закон за ДДС, ЗОДФЛ,ЗКПО, Закон за банките, кодекс на труда и др.

Върховен орган на методологическото ръководство на счетоводната отчетност е Народното събрание; Министерския съвет осъществява своята методологическа роля в областта на счетоводството посредством Министерството на финансите, то съгласува националната счетоводна стратегия със Сметната палата и Националния статистически институт.

Имуществото на предприятието като отчетна категория

Всяко предприятие се създава и регулира, за да извършва определена дейност. Дейностите в предприятието са различно както по характер, така и по размери, независимо от това имат нещо общо – те разполагат с разпределени ресурси наричани стопански средства или активи, които са материалната основа на осъществяваната дейност. Активите имат конкретен състав, форма на проявление и изпълняват определена роля в стопански живот. Активите имат точен произход и целево предназначение, следователно всеки отделен актив, с който разполага съответното предприятие има източник наричан КАПИТАЛ и обратно с/у всяка фирма на проявление на капитала съществува актив с конкретно функционално предназначение.

Съвкупността от всички активи, с които разполага всяко предприятие и неговия капитал формират имущественото му състояние.

В резултат на дейностите елементите на имуществото постоянно се променят. Промените са в следствие на стопанските операции, чрез тях имуществото получава динамичен характер.

По счетоводен път се отчита имуществото на всяко предприятие изразена като

статична и динамична величина.

Като отчетна категория имуществото на предприятието може да се сведе до следното:

- v Активи (стопански средства)

- v Капитал (източници на стопански средства и активи)

- v Стопански операции и процеси

- v Условни пасиви и активи

Активи – същност, състав, класификация, особености

Същност - актива е ресурс контролиран от предприятието, в резултат на минали събития, от които се очаква бъдеща икономическа изгода

Активите на св. Предприятия са многобройни и разнообразни, това се обуславя от извършваната дейност. Независимо от различията на активите към тях се включват:

- v Всички собствени ресурси на предприятието, които имат натурално веществен характер

- v Всички вземания на предприятието, които възникват във връзка с действието на някаква норма

v Всички извършвани от предприятието разходи – материални, трудови, финансови, от които се очаква определен резултат

v Продукти на интелектуалния човешки труд, които нямат реално веществена норма, но носят икономическа изгода за предприятието.

За нуждите на счетоводната отчетност, активите според степента на ликвидност се групират на дълготрайни и краткотрайни.

Активи

Краткотрайни

Дълготрайни

Текущи разходи

Правни средства

Финансови активи

Краткотрайни вземания

Материални запаси

Неамортизациуеми

Амортизациуеми

1. Дълготрайни активи – такива са, когато очакваната от тях икономическа изгода се черпи през по-голямо от едногодишен период. Дълготрайните активи участват многократно в текущата дейност на предприятието като запазва своята първоначална форма на съществуване. Тяхната ликвидност е бавна. Делят се на :

А) *Амортизируеми* - в процеса на използването им те остаряват, износват се, а стойността им постепенно намалява. При тях протичат 2 процеса – взаимно свързани. Единия е свързан с намаляването на потребителската им стойност, а друг с постепенното и на части пренасяне на разменната им стойност в стойността на новосъздадения продукт или услуга. Този процес се нарича амортизация.

Амортизируемите активи се делят на :

в Дълготрайни материални активи – имат натурално веществен характер и обслужват продължително време дейността на предприятието. Такива са машини и съоръжения, складови помещения, транспортни средства и др. Съгласно действащата нормативна база, режима за амортизиране на дълготрайните материални активи се избира от предприятието.

За нашата фирма ДМА са Сградата на стойност 20 000 лв., Бус – 5000 лв., Машина за бутилиране- 35 000лв.,

в Дълготрайни нематериални активи - обслужват продължително време дейността на предприятието, те са установими нефинансови ресурси, придобити и конкретизирани от предприятието, които:

- нямат физическа субстанция

- са със съществено значение при употребата им

- от използването им се очаква икономическа изгода

Могат да бъдат: права за индустриална собственост, права б/у интелектуална собственост (патенти, авторски права, фирмени марки, лицензирани), Програмни продукти

v Търговска репутация – ценова разлика свързана с придобиването на цели предприятия.

- Положителна – определя се като разлика м/у цената на придобиване на закупеното предприятие и собствения капитал на същото предприятие

- Отрицателна – превишението на дела на придобиващия в справедливата стойност на придобитите разграничими пасиви и активи на разходите по придобиването – не се начислява амортизация.

Б) Неамортизирани – те се делят на :

v Биологични активи – природни ресурси, чиято същност не може да се промени в предвидимо бъдеще в следствие използването от предприятието (терени, води, земи) или които се възстановяват с времето

v Сктиви с обществена значимост – паметници на културата, произведения на изкуството

v Финансови - ресурси на предприятието, които се използват временно от др. лица с цел получаване на икономическа изгода под формата на лихви, ренти и др.

Те от своя страна биват:

а) *Дългосрочни инвестиции* – специфични финансови ресурси, чието притежание е свързано с увеличаване чистата стойност на капитала. Те цъществуват пд формата на съчастия, дялове, ценни книжа, инвестиции и др.

- Съучастието е парична или др. вид вноска или обща дейност, с/у което се получава част от печалбата и се носи отговорност. С получаване на част от печалбата не се получава част от дружеството

- Дял – дава право на собственост и участие в капитала. В практиката дяловоро участие се обособява в 3 групи: контролно(осигурява възможност да се ръководи финансово предприятие, поради притежанието на 50+1%) значимо(дава право при взмане на финансови решения, но не и контрол в/у политиката на дружеството, притежаване над 20% от акциите и дяловете) Малцинствено(то не дава право на участие в управлението)

- Ценни книжа

- Инвестиционни имоти

б) *Дългосрочни вземания* – срок на изискваемост над 12 месеца

v Разходи за бъдещ период – намаляват икономическата изгода през отчетния период под формата на извеждане извън предприятието. намаляване на активите или увеличаване на пасивите , което води до намаляване на собствения капитал. Делят се на 2 групи:

а)текущи - тези са разходите извършени през отчетния период. В края на периода участват при формиране на финансовия резултат.

б)за бъдещ период – извършват се през отчетния период, но участват косвено във формирането на резултата през следващи години с цел получаване на реален финансов резултат.

1.Краткотрайни активи - те са ресурси, при които очакваната икономическа изгода се черпи еднократно или в рамките на 12 месеца. Тези активи обслужват дейността кратко време и в рамките на отчетния период, променят видимо първоначалната си форма, а стойността им се преобразува в др.

Краткотрайните активи имат сравнително по-бърза обръщаемост и ликвидност.

Техните видове са:

А)Материални запаси – част от имуществото на предприятието, което е предназначено за производство, експлоатация, потребление, обмяна и др. стопански цели

v *Материали* – ресурси, които се обработват с цел произвеждане на продукция и услуги, участват еднократно в дейността като променят изцяло натурално веществената си форма. Материалите биват:

- Основни – участват при формиране съдържанието на новопроизведения просукт.

- Спомагателни – не участват пряко при формиране на новопроизведения просукт, а се използват за предаване на определени качества, като цвят, аомат, устойчивост и др.

- Горивни материали

- Резервни части – предмети , служещи за подмяна на стари и износени части на машините.

- Полифабрикатите – особен вид материали, стопански средства преминали определен стадий на обработка в процеса, на който е създадена съответна потребителска стойност, но следват да се дообработят в рамките на същото предприятие, за да получат завършен вид. Характерни са за сложните производства.

- Амбалажни

- Стоителни

- Други

v *Продукция* – продукт на труда с оформена потребителска стойност не подлежи на по-нататъшна обработка в предприятието и за продажба

v *Стоки* - продукт на труда, които са в сферата на обръщението.

v *Незавършено производство* – съвкупност от разходи, от които се очаква да се произведе продукцията

v *Инвестиции в нематериални запаси* – свързано с веществени активи придобити за инвестиционни цели, а не за ползване

v *Краткотрайни биологични активи*

Б) Краткосрочни вземания – свързани са винаги с намаляване на активи. Те са активи, които се намират във владение на трети лица, но тяхната равностойност е събираема. Най-често срещани са вземания :

v от Клиент

v от Съучастие

v по записани дялови вноски

v съдебни или присъдени

v от подотчетни лица

v от дебитор

В) Финансови активи – притежаваните от фирмата ценни книжа, скъпоценни камани и др.

Г) Парични средства и парични документи

Д) Текущи разходи – това са всички разходи за материали, трудови, финансови, които се извършват в рамките на отчетния период и в края на годината се трансформират изцяло във финансов резултат. Тези разходи съгласно счетоводното законодателство се отчитат като разходи за дейността по икономически елементи.

Капиталът – компонент на имуществото на предприятието

Капиталът е другия задължителен компонент на имуществото на всяко предприятие. Той характеризира произхода или източниците на придобиване на активите. Като обект на счетоводството, капитала е абстрактна величина. Изразява се само по стойност.

Капиталът е паричен израз на стойността на вложените в предприятието активи

1. Собствен капитал - стойностния размер на онези активи, които са собственост на предприятието, но са придобити без срещу това да е възникнало някакво задължение към трети лица. Собственият капитал е остатъчната стойност на активите след приспадане на всичките му пасиви. Собственият капитал има следните форми на проявление:

v Основен капитал – той е задължителен. Има относително постоянен характер, формирането на този капитал става при учредяване на предприятие. В

процеса а дейността основния капитал може да се променя. За нашата фирма "Оазис" основния капитал е 100 000лв., защото е образувано чрез подписка.

v Резервен капитал – служи за покриване на разлики от покачване на цени, данъци, дарения, осигуровки и др. Резервният капитал е защитна мярка с/у евентуални неблагоприятия в сейността. Резервите се създават за сметка на остатъчната печалба от следваща оценка на активи от емисия на акции. Средствата на резервите се използват за целта, за която са създадени. Те могат да се трансформират с основен капитал и за покриване на загуби от минали години.

v Финансов резултат – стойностен израз на крайния икономически резултат от определена сделка или от дейността на предприятието. В резултат се получава като разлика м/у приходите и разходите. Фирменият резултат може да е печалба и загуба

v Не разпределена печалба от минали години или не покрита загуба – финансовия резултат от дейността получен през предходния отчетен период, но отложен за уреждане във времето. Отрицателния фин. Резултат намалява размера на собствения капитал.

v Приходи – водят до нарастване на иконом. изгода, а от там и на капитала на предприятието. Те се отчитат като: (приходи от дейността; финансови приходи; извънредни приходи)

2.Привлечен капитал – изразява участието на кредиторите във формиране на част от активите, в/у които предприятието или собственика са придобили право на ползване. Той представлява стойностен израз на онези активи, които са придобили с/у възникнало задължение. Привлеченият капитал включва:

v Дългосрочни пасиви - стойностен израз на привлечени ресурси от трети лица за повече от 1 година. Най-често това за заеми, отсрочени данъци и др.

v Краткосрочни пасиви - стойностен израз на привлечени ресурси от трети лица с характер на задължения, които се уреждат в рамките на отчетния период. Такива са – задължения към бюджета, персонала на социално осигуряване, банки, получени аванси и др.

v Финансирания – стойността на получените по безвъзмезден път от бюджета или от трети лица под формата на дарения, субсидии, дотации и субвенции, за придобиване на дълготрайни активи или за текуща дейност.

Стопански операции – дефиниране и видове.

1. Същност – стопанските операции и процеси обуславят динамиката на имуществото на отделното предприятие и в своята съвкупност формират съдържанието на усъществима дейност.

А) Стопанска операция – представлява всяко конкретно изменение на елементите от имуществото. Всяко действие, което води до промяна или изменение на имуществото.

Б) Стопански процес – съвкупност от взаимно свързани и последователно осъществими стопански операции.

Всеки стопански процес съдържа най-малко 2 стопански операции. Стопански процес са – доставка на активи, продажба на продукция, ликвидация на сълготрайни материални активи, калкулиране на себестойността на продукцията и др.

Стопанските процеси се отчитат по счетоводен път, косвено, тъй като трябва да бъдат разбити на състоящите ги операции.

Стопанските процеси се отчитат директно или непосредствено по счетоводен път. Дейността на всяко предприятие включва мн. на брой и разнообразни по характер стопански операции.

2. Основни характеристики на стопанските операции

А) Стопанската операция задява най-малко 2 елемента от имуществото

Б) Стопанската операция винаги предизвиква 2 ефекта – положителен или отрицателен

В) Предизвиканите 2 ефекта са задължително равни помежду си

3. Видове стопански операции (типове)

А) Стопанска операция, която засяга само активите (А+;А-) измененията предизвикани от тях водят до повишаване на стойностния размер на един или няколко активи еквивалентно намаляване на стойностния размер на един или повече активи. При тях е на лице трансформация на активи в активи, в резултат на която сумата на активите се запазва – не се променя. Остава и не променен и общия стойностен размер на имуществото на предприятието.

Б) Стопанска операция, която засяга само пасивите (П+;П-) Те предизвикват повишение на стойностния размер на един или няколко пасиви срещу еквивалентно намаляване на стойностния размер на един или повече пасиви. При тях е на лице трансформация на пасиви в пасиви, в резултат на която сумата на пасивите се запазва.

Пример: Повишаване на основния капитал за сметка на резервите. Заделяне на средства за образуване на резерви за сметка на печалбата.

В) Стопански операции, които засягат пасиви и активи – за тях е характерно, че измененията, които предизвикват имат еднопосочен характер. Тези изменения водят до промяна с общия стойностен размер на имуществото. Делят се на 2 вида:

v (А+;П+) Стопански операции, при които стойностните размери на 1 или повече активи или пасиви се увеличава с еднаква сума, в резултат на изменението се увеличава общия стойностен размер на имуществото.

Пример: изтеглен банков заем; закупени стоки, сумата за които не е изплатена и др.

v (А-;П-) +) Стопански операции, при които стойностните размери на 1 или повече активи или пасиви намалява с еднаква сума, в резултат на изменението намалява общия стойностен размер на имуществото.

Пример: погасяване на банков заем; изплатени заплати на персонала и др.